Több rendbeli adakozások is történtek régiségtárunk számára, melyeket legrövidebb idő alatt összeirandok s lapunkban fogom közé tenni.

Tanulmányaimat különösen a numismatica terén folytatom; csak az kár, hogy igen kevés munkát lehet városunkban kapni, különösen a külföldi irodalom gyéren van képviselve.

H a t t y ú f f y Dezső.

II. Ulászló és gyermekeinek arczképei.

Alig ismertettük meg e lapokban *Ulászló* király képmását (l. 150. l.) már ismét van alkalmunk ugyanazon királynak más képéről olvasóinkat értesítenünk. A m. történelmi társulat october havi ülésében t. i. dr. *Frankl Vilmos* föllépvén a szószékre ezeket mondá:

A „történelmi társulat" zemplénmegyei tudományos kirándulása alkalmával a *Sztáray grófok* gazdag levéltárában kutató tagok számos nagybecsü emlék mellett egy okmányt találtak, mely nemcsak tartalma, hanem külső kiállítása által is alkalmas, szélesebb körben figyelmet kelteni és a maga nemében joggal unicumnak tekinthető.

Ez II. Ulászlónak 1507-ben gersei *Pethö János* részére kiállított adománylevele. A nevezett főúr 1502-ben a franczia Anna királynénak udvarmesterévé neveztetett, s halála után 1506. hasonló minőségben meghagyatott a királyi gyermekek: a csecsemő Lajos és Anna mellett; s így ezeknek nevelése is reá bizatott. Hűsége, gondossága által megnyerte a családjához melegen ragaszkodó király bizalmát és jóakaratát. De a kimerült kincstár és az elpazarolt koronajavak nem engedték meg, hogy elismerését anyagi jutalommal kifejezze. Ennek folytán királyi kegyelmét kitűntetésekkel kivánta bebizonyítani. A részére kiállított okmányban magasztaló szavakkal halmozta el. Különösen kiemeli, hogy miként ő, úgy ősei is mindig következetesen hivei voltak a trónnak. Ennek bizonyságai — ugy mond — „Ipsi quoque annales Regum Hungariae, qui in aedibus nostris Tavernicalibus conservantur, in quibus-

que acta omnium temporum diligentissime et summa cum fide conscribuntur". Ezen nevezetes helyből kitűnik, hogy a tárnokmester felügyelete alatt szerkesztettek és őriztettek az ország történeti évkönyvei. Sajnos, hogy ezek a bekövetkezett katastrófák közepette nyomtalanul elvesztek.

II. Ulászló tehát Pethő János magasztalt hűségének és szolgálatainak jutalmául biztosítja őt, hogy a k. herczegek udvarmesteri és nevelői hivatalát mindig kizárólag maga fogja birni „et neminem alium tibi eiusdem, sive muneris participem, sive collegam adhibere volumus". Továbbá megengedi, hogy pecsétjeiben vörös viaszt használhasson. De nevezetesebb ezeknél azon kitűntetés, melyben őt részesíti, midőn eddigi czimerét oly módon bővíti, mely hazánkban egyedűl áll. Fölhatalmazza ugyanis, hogy ő és családjának tagjai czimerük fölé a királyi családnak: II. Ulászló, Lajos és Annának arczképeit helyezhessék. És a bemutatott adománylevél föltűnteti gazdag miniature festményben az ekként bővített czímert.

A festményt ékes, stilisált virág-füzér környezi. A czímer fölött arany trónon ül Ulászló, jobbjában a kereszttel ellátott alma, baljában a királyi jogar, fején a korona. Az utóbbi fölött egy második korona látható, mely — a király saját szavai szerint — „quodam modo in ipsum venerabilem verticem coelitus descendit." A király jobbján áll a kis Lajos — capillulis albis et nunc primum pullulantibus, — jobbjában jogart tartva, fején és fölötte szintén két korona. A király balján pedig a kis Anna áll, „coma flava sparsa et per lactea colla defluente"; baljában az arany almát, fején koronát viselve. Azonban sajnos, az okmány a nedvesség romboló befolyása alatt két részre vált el, és épen azon rész, melyet Anna képe foglalt el, elenyészett.

A mi e festménynek műtörténeti jelentőségét illeti, az a rajz némely hibái mellett szebb miniaturjeinkhez tartozik. Azon a XIV. és XV-dik században uralkodó németalföldi van Eyckféle iskola realistikus befolyása szembetűnő. Minélfogva következtethetjük, hogy azon „pictor", ki — az okmány szerint — „non inducta manu" azt készítette, a németalföldi vagy a kölni iskola tagja volt: holott az ellenkezőt kellene föltennünk a Mátyás udvarában uralkodó olasz festészeti irányzatnál fogva.

E jelenség egyébként könnyen megmagyarázható, ha tekintetbe veszszük, hogy Mátyás korában, sőt udvarában is az ó-német festészet számos emlékeivel találkozunk. Legfontosabb ezen okmányban mindenesetre az, hogy birjuk II. Ulászlónak egykoru és udvarában készült arczképét, melyet joggal hűnek tarthatunk. A művész nem kivánt hizelegni, miután a király ezen arczképéről is könnyen leolvashatjuk azon szomoru jellemvonásokat, melyek miatt a történelem e szerencsétlen uralkodót megbélyegzi.

Értekező egyuttal bemutatja még Miksa királynak 1572. nov. 14-kén kelt szintén fényesen kiállított okmányát, melyben Pethő János k. főkamarásmester — az előbbi fiának — kérelmére II. Ulászló adománylevelét átirja és a Pethő czímert ujabban bővítve, t. i. két sas-szárnynyal, mely a czímer paizsa fölött emelkedik. Ezen okmány összefüzött nagy lapjainak egyikét egészen elfoglalja egy festmény, mely egyéb diszítések mellett a Pethő-czímert két példányban tünteti elő. Az egyik az, mely Ulászló okmányán látható. A másik a Miksa által bővített czímer, melyen Ulászló családjának arczképei hiányzanak, és a két sasszárny között Miksának alakja tűnik föl császári costumeben. A festmény azonban a művészetnek már sokkal alantabb fokát jelzi.

Értekező végül kiemelte, hogy a Wagner és Nagy Iván által közrebocsátott Pethő-czímerek mind az Ulászló-, mind a Miksa-féle czímertől lényegesen eltérnek.

Ezen értekezés befejeztével Wenzel Gusztáv tanár tett némi reflexiókat. Méltányolván a bemutatott okmány jelentőségét, indítványozta annak lemásoltatását. Továbbá megjegyezte, hogy sokkal előbb már Mária királyné is saját arczképét a Forgáchok czímerébe fölvétette. Erre azonban Ipolyi Arnold alelnök viszont kiemelte, hogy a Forgáchok czímerében szemlélhető nő csak stilizált, idealis alak, semmi esetre sem lehet arczképnek tekinteni; minélfogva a bemutatott okmány méltán unicumnak tekinthető.

Végül határoztatott, hogy a nagybecsü festmény lefényképeztetés végett a m. t. akademia archaeologiai bizottságához fog áttétetni.
